

Мовно-літературна галузь

Освітній компонент:

**Мови корінних народів та національних меншин
України**

**Навчальна програма
з ромської мови та читання
(складник типової освітньої програми)
для 1-2 класів
закладів загальної середньої освіти**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з ромської мови та читання для закладів загальної середньої освіти (далі – Програма) укладена відповідно до Закону України «Про освіту» 2017 року, вимог Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87, а також у відповідності до інваріантного складника Типових навчальних планів для закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою для початкової школи.

Ромська мова (романі) в Україні є єдиним представником індійської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Особливістю сучасного стану романі є відсутність усталеної літературної форми, значне діалектне розмаїття (яке, проте, не заважає спілкуванню) – йдеться про такі ромські діалекти й говірки, як ловарська, келдерарська, сервська, урсарська, кримська та ін.

Програму інтегрованого курсу з ромської мови та читання для 1-2 класів укладено з урахуванням мети навчання з мовної освіти в початковій школі, концептуальних підходів до процесів оновлення змісту освіти української школи, які ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», потреб молодших школярів у вивченні рідної мови.

При укладенні програми враховано принципи дитиноцентрованості, природовідповідності, науковості, послідовності, доступності, випередженого розвитку усного мовлення по відношенню до писемного. Реалізація змісту навчального матеріалу потребує практичної спрямованості процесу навчання, взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей, творчого підходу вчителя до викладання предмета, а також орієнтації на інтереси та інтелектуальні й фізичні можливості учня. Програма скерована на формування особистості молодших школярів і спирається на загальнолюдські, національно-культурні та державні цінності.

Ромська мова як предмет у школі з навчанням українською мовою виконує певні дидактичні функції: вона є не тільки засобом пізнання духовної і матеріальної культури ромського етносу, а й навколишнього світу.

Зміст навчання ромської мови та читання в початкових класах як навчального предмета зумовлюється такими взаємопов'язаними змістовими лініями: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища», спрямованими на формування ключових і предметних компетентностей.

Реалізація змістових ліній «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово» (аудіювання, говоріння, читання, письмо), «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища» (знання з лексики, граматики, фонетики, орфографії сучасної ромської мови) сприяють формуванню початкових знань про особливості культурно-суспільного життя ромів в Україні та про Україну (державні символи, географічне положення, загальні уявлення про народні свята і звичаї), відповідно до вікових особливостей молодших школярів – уміння

вибирати та використовувати мовленнєві форми у конкретних комунікативних ситуаціях, уміння вступати у мовні контакти; ввічливо та толерантно ставитися до людей; формування умінь реагувати на прохання і потреби інших; дотримання правил поведінки; бережливого ставлення до природи, формування вмінь розуміти вказівки; вміння вести діалог за формами: запитання – відповідь, твердження – згода / незгода, привітання – відповідь; уміння надавати, отримувати, переказувати інформацію і висловлювати власну думку.

Зміст програми також враховує розвиток загальнонавчальних навичок, умінь (організаційних, загальномовленнєвих, загальнопізнавальних, контрольних-оцінних): за допомогою вчителя знаходити ефективні стратегії для вирішення комунікативних завдань; застосовувати набуті знання; формування навичок об'єктивно оцінювати свої або чужі навчальні досягнення; формування елементарних навичок роботи щодо виправлення власних помилок і недоліків у самостійній роботі на уроці та вдома.

Набуті знання і вміння удосконалюються відповідно до програмного матеріалу. Повторення, узагальнення, поглиблення знань здійснюється за концентричним принципом.

Змістова лінія **«Взаємодіємо усно»** спрямована на формування у молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Змістова лінія **«Читаємо»** передбачає формування в учнів навичок читання, висловлювання свого ставлення до прочитаного, застосовування набутої інформації в навчально-пізнавальних та інших комунікативних ситуаціях, у практичному досвіді.

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** спрямована на формування в молодших школярів навичок письма, умінь висловлювати в письмовій формі свої думки, почуття, ставлення, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності. Опанування графічної системи ромської мови, розвиток техніки письма, культури оформлення письмової роботи передбачають перенесення відповідних графічних умінь, сформованих на уроках української мови.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти за допомогою вчителя (або самостійно).

Змістова лінія **«Досліджуємо мовні явища»** спрямована на аналізуючими мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм вимови та правил правопису.

Основний принцип організації навчання – від усного мовлення до читання і письма.

Вивчення ромської мови в початковій школі має на меті сформувати в учнів певний рівень комунікативної компетентності, що передбачає розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, усного та писемного мовлення

(слухання/розуміння, читання, письма, умінь застосовувати набуті мовні знання і мовленнєві навички у повсякденному спілкуванні).

Зміст навчального матеріалу відібрано за наступними **принципами**:

- поступове зростання складності змісту навчального матеріалу;
- циклічна повторюваність навчального матеріалу з поступовим розширенням його змісту;
- відбір мовленнєвих тем з урахуванням вікових особливостей та інтересів молодших школярів;
- наявність можливості бікультурних і білінгвальних співставлень;
- можливість на різних етапах навчання реалізувати етнокультурний компонент і діалог культур;
- оптимізація навчального процесу як засіб збереження фізичного, психічного та емоційного здоров'я молодших школярів.

Зміст програми з ромської мови в початкових класах відповідає її основним **завданням**, а саме:

- формування стійкої мотивації та вмотивованого інтересу до вивчення ромської мови, традицій, історії та культури ромського народу;
- забезпечення мовленнєвого та загального розвитку молодших школярів через мовлення рідною мовою;
- надання та засвоєння певного обсягу мовознавчих знань і вмінь, практичне засвоєння основних орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних правил ромської літературної мови;
- формування та розвиток необхідного словникового запасу учнів та формування уміння зв'язно висловлювати думки в усній і писемній формах;
- формування і вдосконалення каліграфічних навичок при використанні рідної мови;
- розвиток логічного мислення учнів, уміння знаходити схожі/відмінні, істотні/неістотні ознаки предметів, явищ; початкових умінь абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та висловлювати їх у власному мовленні;
- формування та розвиток навичок читання рідною мовою як виду мовленнєвої діяльності;
- сприяння інтелектуальному, моральному, соціокультурному та естетичному розвитку дитини завдяки знайомству школярів з дитячою літературою (в авторській, жанровій, тематичній різноманітності), з літературними образами; використання у навчальному процесі різних видів мистецтва (музики, живопису, дитячих театралізованих вистав та екранізованих творів тощо);
- формування початкових уявлень про національні традиції, історію, культуру ромського народу засобами змісту навчального матеріалу;
- виховання толерантного ставлення до інших народів та їхніх мов;
- розвиток навичок виконання різних ролевих функцій у колективі, співпраця в команді та робота в парах і групах.

В умовах сучасних методичних підходів до викладання мов як предмета при реалізації змісту цієї Програми слід враховувати певні методичні **засади**, які ґрунтуються на:

- використанні сучасних навчальних та ігрових технологій;
- розвитку особистості дитини, її мовленнєвих та розумових здібностей;
- формуванні певних комунікативних, соціальних і предметних компетенцій;
- поступовому та інтегрованому оволодінні усіма видами мовленнєвої діяльності та поетапно-концентричному опануванні мовним і мовленнєвим матеріалом;
- використанні знань, вмінь та навичок, набутих при вивченні інших мов;
- випередженому вивченні усного курсу в навчанні мови романі.

Комунікативно-діяльнісна спрямованість навчання зумовлює тематику спілкування, зазначену у програмі. Орієнтовний перелік тем (може бути розширений/змінений учителем самостійно):

I. Суспільні та країнознавчі теми

1. Я живу в Україні.
2. Ромський народ в Україні та Європі.
3. Ромські свята, народні традиції та звичаї.
4. Ромська народна творчість, ромська культура та мистецтво.
5. Ромський мовленнєвий етикет.

II. Побутові теми

1. Я та моя родина.
2. Моя рідна оселя.
3. Наша школа, наш клас.
4. Місто і село.
5. Людина та її зовнішній вигляд.
6. Що ми їмо?
7. Одяг і взуття.
8. Календар.
9. Розпорядок дня учня. Особиста гігієна.
10. Мій вільний час. Дитячі ігри та забави.
11. Вільний час.
12. У транспорті.
13. В магазині.
14. У лікаря»,
15. Техніка та зв'язок.

III. Природознавчі теми

1. Світ тварин і птахів.
2. Світ рослин.
3. Природа та її об'єкти (ліс, гори, озера, море, річки тощо).
4. Пори року (зима, весна, літо, осінь). Погода.

Для оволодіння комунікативними темами першочерговим є засвоєння таких **лексико-семантичних груп слів** романі:

1. Кольори.

2. Дні тижня. Місяці.
4. Лічба (1–100). Числа та цифри. Грошові купюри, монети.
5. Годинник. Назви часу.
6. Частини тіла.
8. Одяг.
9. Страви і напої.
10. Домашній посуд.
11. Меблі.
12. Шкільне приладдя.
15. Іграшки.
16. Рослини.
17. Свійські та дикі тварини і птахи.

Програма не обмежує творчу самостійність вчителя: вчитель може вільно перерозподіляти години на вивчення тієї чи іншої теми (в межах загальних годин розділу), а також враховує потреби учнів (відповідно до вікових особливостей, ступеня збереження діалектів чи говірок) та реалії суспільного життя ромів.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів має логічну структуру. Вона зумовлюється поступовим ускладненням завдань на кожному наступному етапі навчання і відповідає методичним засадам та нормативам, які закладено в Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Вимоги до навчальних досягнень учнів надано до кожного розділу окремо. Основна мета оцінювання полягає у формуванні в молодших школярів бажання учитися.

Опанування знаннями за програмою для початкових класів повинно підготувати учнів до свідомого й творчого сприйняття системного курсу мови романі, до читання творів цією мовою в середніх і старших класах шкіл, де ромська мова вивчатиметься як предмет. Також програма може бути використана для викладання ромської мови та читання в початкових класах загальноосвітніх закладів з навчанням мовами національних меншин.

Навчальний процес з вивчення мови романі має бути організований таким чином, щоб за своїм змістом та структурою він відповідав вимогам комунікативного навчання та сучасним підходам до уроку в початковій школі.

За результатами навчання учні початкової школи мають (у межах вивченого матеріалу):

- оволодіти читанням і письмом як універсальними видами мовленнєвої діяльності;
- набути якісні вміння та навички аудіювання та говоріння ромською мовою;
- засвоїти й активно вживати лексику за визначеною тематикою;
- помічати й виправляти помилки у власному усному та писемному мовленні;
- співвідносити вимову і правопис, знаходити відповідність та різницю між ними, дотримуватися на практиці орфоепічних норм та правил правопису;
- набути початкових знань про будову мови, її основні одиниці та взаємозв'язки між ними; використовувати ці знання у власному мовленні;
- та розуміти місце романі серед інших мов народів України.

Структура Програми:

«Усний курс» (1 клас),

«Розвиток усного мовлення і навчання грамоти» (2 клас, робота за «Букварем»),

«Знання про мову. Мовні уміння. Розвиток читання та мовлення» (3, 4 класи).

Пропедевтичний усний курс є необхідним для входження в мовленнєвий простір романі, для подальшого системного вивчення її закономірностей та особливостей.

На уроках усного курсу орфоепічні навички виробляються через наслідування вчителя (імітацію). Багаторазове правильне повторення слів, словосполучень, речень, вживання нових слів у різного типу висловлюваннях при розгляді різноманітних ситуацій у подальшому сприятиме міцному оволодінню учнями мовою романі та її нормами.

Тематика усного курсу ромської мови визначена з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і пов'язана з побутово-культурними, соціальними та іншими ситуаціями. Учні вчать напам'ять й декламують визначені вчителем невеличкі твори – віршовані рядки, сюжетні вірші, приказки та прислів'я тощо.

При опануванні нових тем попередній лексичний та фразеологічний матеріал повторюється. Повторення повинно бути продуманим, осмисленим, зорієнтованим на довготривалість знань.

У 2 класі курс ромської мови, який включає розвиток усного мовлення і навчання грамоти, поділяється на добукварний, букварний і післябукварний періоди.

У добукварний період здійснюється робота з розвитку усного мовлення учнів, повторення та закріплення артикуляційних, орфоепічних умінь, навичок слухати та розуміти ромську мову. Основна увага приділяється словниковій роботі, повторюються слова, словосполучення, речення (відомі учням з усного курсу) на новому ілюстративному матеріалі, який дає змогу розширити лексичний запас.

Здійснюється підготовка до написання рукописних малих та великих букв ромського алфавіту (малювання, складання візерунків, писання ліній, елементів, відмінних від елементів алфавіту української мови), формуються навички плавного, спокійного письма, навички сприймання й відтворення пропорційного розміру та співвідношення окремих деталей малюнків, узорів.

У букварний період учні вивчають букви на позначення голосних та приголосних звуків. Засвоюються алфавітні назви букв на позначення звуків, формуються елементарні навички читання рукописного тексту.

У букварний період учні знайомляться з ромською абеткою на основі кирилиці. Зміст уроків ромського письма узгоджується зі змістом уроків письма українською мовою. Ромська каліграфія не становить особливих методичних чи дидактичних труднощів: спеціального вивчення потребують

лише букви на позначення придихових приголосних, тобто кІ (kI), пІ (pI), тІ (tI), чІ (çI).

У післябукварний період основна увага приділяється розвитку та вдосконаленню уміння поскладового читання, читання цілими словами, навички читання речень різної структури, невеличких текстів (опис, діалог). Систематично проводиться робота над розумінням прочитаного. Навички переказу формуються на основі опорних слів, усного плану, навідних запитань учителя. Також учні мають самостійно (або за допомогою вчителя) будувати висловлювання за сюжетом малюнків, ілюстрацій, фільмів і на підставі власних спостережень, вчать напам'ять загадки, скоромовки, лічилки, приказки, прислів'я, вірші. Учням, у яких швидкість читання досягла 20–25 слів за хвилину, можна пропонувати самостійне читання вголос тексту з дитячої книжки.

У 3 класі основна увага зосереджується на повторенні та узагальненні набутих протягом попередніх років навчання знань про ромську мову, на умінні слухати і розуміти текст, правильно розмовляти в межах вивченої лексики, удосконалювати уміння читати, писати, говорити. Закріплюються основні фонетичні поняття, учні ознайомлюються з певними мовними одиницями романі.

На кожному уроці вирішуються завдання щодо подальшого збагачення словникового запасу учнів, розширення граматичної бази для відпрацювання навичок усного та писемного мовлення, розвиваються уміння висловлювати свої думки та навички дотримання мовленнєвого етикету.

З метою формування комунікативних умінь і навичок учитель має використовувати різноманітні форми й методи роботи: вивчення напам'ять слів, словосполучень, коротких текстів (віршів, загадок, прислів'їв), повторення вивченого, створення умовних ситуацій для імпровізації.

Крім того, у 3 класі необхідно приділяти певну увагу розвитку читацьких інтересів молодших школярів, формувати навички свідомого, виразного, правильного читання вголос та про себе; початкові навички аудіювання творів художньої літератури уривків з текстів літературних жанрів різноманітної тематики. Мовленнєва діяльність учнів на практиці удосконалюється шляхом продукування ними невеличких зв'язних висловлювань при відповідях на питання, у процесі переказування прочитаного абзацу, нескладного тексту, під час роботи над малюнками, ілюстраціями. Під час вивчення романі у 3 класі слід також звертати увагу на культуру мовлення: уміння говорити з відповідною силою голосу залежно від мовленнєвої ситуації, регулювати швидкість мовлення, дотримуватися норм етикету під час монологічного та діалогічного мовлення.

У 4 класі поглиблюються знання з курсу ромської мови, отримані у 1–3 класах; удосконалюються орфоепічні уміння й навички; збагачується та розширюється словниковий запас, розвиваються усі види мовленнєвої діяльності та формуються навички грамотного, правильного письма з дотриманням орфографічних вимог, граматичних правил.

Триває робота над збагаченням, розширенням лексичного запасу учнів. Удосконалюються і розширюються фонетичні і граматичні знання, уміння і навички.

Програма 4 класу («Знання про мову. Мовні уміння. Розвиток читання та мовлення») передбачає подальший розвиток та удосконалення комунікативних умінь та навичок, набутих протягом попередніх років навчання.

Програма не обмежує самостійності й творчої ініціативи вчителя, бо передбачає гнучкість у відборі та розподілі навчального матеріалу, в урахуванні потреб учнів, зумовлених віковими особливостями школярів, ступенем збереження говірки та реаліями суспільного життя.

За структурою зміст інтегрованого курсу з вивчення ромської мови в 1-4 класах, враховуючи вікові особливості розвитку дітей, поділяється на 2 цикли (1—2 класи та 3—4 класи), що відповідає положенням Державного стандарту початкової освіти і надає можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях здобувачів початкової освіти на різних етапах навчання.

Результати навчання

На кінець I циклу навчання

здобувач / здобувачка початкової освіти (учень / учениця):

- 1) взаємодіє з іншими усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- 2) аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її; сприймає художній текст як засіб збагачення власного естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду;
- 3) висловлює свої думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими письмово та в режимі онлайн, дотримується норм літературної мови;
- 4) оцінює індивідуальне мовлення – своє та інших учнів, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

№	I цикл (1-2 клас)	
	Загальні результати	Обов'язкові результати навчання здобувачів початкової освіти
до пункту 1		
1.1	Сприймає усну інформацію	Сприймає усну інформацію; перепитує, виявляючи увагу; доречно реагує .
1.2	Перетворює усну інформацію	Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до теми спілкування та комунікативних завдань; на основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає інформацію графічно
1.3	Виокремлює інформацію	Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим.

1.4	Аналізує та інтерпретує усну інформацію	Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому зацікавила інформація; за допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах.
1.5	Оцінює усну інформацію	Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації.
1.6	Висловлює і захищає власні погляди	Висловлює власні погляди на предмет обговорення; намагається зробити так, щоб висловлення було зрозуміле і цікаве для інших; правильно вимовляє і наголошує загальноживані слова у своєму висловленні
1.7	Використовує словесні й несловесні засоби під час представлення своїх думок	Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі словесні й несловесні засоби для передавання емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіапродукти за допомогою вчителя (або самостійно).
1.8	Регулює власний емоційний стан	Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого / побаченого; ввічливо спілкується.
до пункту 2		
2.1	Сприймає текст	Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістом і формою тексти; виявляє розуміння фактичного змісту прочитаного.
2.2	Аналізує та інтерпретує текст	Пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту.
2.3	Збагачує естетичний та	Розповідає про власні почуття та емоції від прочитаного тексту; відтворює емоції літературних

	емоційно-чуттєвий досвід	персонажів під час інсценізації.
2.4	Оцінює текст	Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що – ні; висловлює думки з приводу простих медіатекстів.
2.5	Обирає тексти для читання	Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір
2.6	Перетворює інформацію	На основі тексту малює /добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно.
2.7	Читає творчо	Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час театралізації тощо)
до пункту 3		
3.1	Створює письмові висловлення	Пише розбірливо рукописними буквами, поєднуючи їх між собою; створює невеликі та не складні за змістом висловлення, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються; створює прості медіапродукти з допомогою інших.
3.2	Взаємодіє онлайн	Обмінюється короткими письмовими повідомленнями
3.3	Редагує письмові тексти	Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи за допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його за допомогою інших
до пункту 4		
4.1	Аналізує мовні явища	Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших, удосконалює власне мовлення за допомогою інших.
4.2	Використовує знання з мови у мовленнєвій творчості	Експериментує зі звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів

**Очікувані результати навчання
здобувачів початкової освіти та зміст I циклу навчання**

Результати навчання та пропонований зміст з польської мови та читання для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти	
I клас	
Усний курс	
Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: розпізнає звуки ромської мови; сприймає і розуміє значення слів, словосполучень для активного засвоєння; розуміє ключові слова у висловлюванні; розуміє запитання та реагує на них; розуміє та правильно виконує прохання та вказівки вчителя; розуміє короткі тексти (до 5 речень).	Сприйняття усної інформації Сприйняття на слух і розуміння звуків, звукосполучень, окремих слів, словосполучень, простих речень, коротких текстів («коротка» казка, приказка, оповідання, вірш, пісня, загадка, прислів'я). Сприйняття на слух і розуміння звернень, запитань, прохань і завдань учителя. Розвиток навичок сприйняття на слух у мовному потоці і розуміння ромської лексики в межах тем, визначених програмою.
Учень/учениця: артикуляційно правильно вимовляє слова, словосполучення; називає предмети, явища та дії (за малюнком, за описом, за протиставленням ознак предметів та їх подібністю тощо); відповідає на запитання вчителя; звертається з проханням, запитанням; вміє привітатися, дякувати, вибачитися, прощатися; вміє висловлювати згоду / незгоду; укладає різні за метою висловлювання речення («запитання – відповідь», за зразком, за темою тощо); складає короткі описи за малюнком (3–4 речення); переказує почуту розповідь або прочитане вчителем; веде діалог (до 4 реплік); складає короткі зв'язні висловлювання за вивченою темою: робить короткі повідомлення про певні події; читає напам'ять 4–5 віршів.	Говоріння (діалогічне та монологічне мовлення) Повторювання за вчителем слів, словосполучень, простих речень, діалогічних висловлювань (2–3 репліки). Формування й розвиток мовленнєвих навичок (артикуляційних, орфоепічних, просодичних). Розширення словникового запасу учнів; складання простих речень за аналогією, невеличких оповідань за малюнками та на підставі власних спостережень з використанням відомої та нової лексики в усному діалогічному (прості діалоги) та монологічному мовленні. Формування навичок виразного читання вголос коротких віршів. Декламування невеличких текстів, заучених зі слів учителя: 1–2 скоромовки, 1–2 лічилки, 4–5 загадок, 3–4 прислів'я, 4–5 віршиків. Формування навичок та умінь дотримуватися мовного етикету.
Учень/учениця: слухає і розуміє зміст ромських казок і казок інших народів світу ромською мовою, загадок, прислів'їв, скоромовок;	Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого: «Я живу в Україні»;

розповідає напам'ять невеличкі за обсягом вірші, загадки, прислів'я та скоромовки; вживає у власному усному мовленні тематичні групи слів (назви доби, тижня, пір року, місяців, кольорів, овочів і фруктів, свійських і диких тварин, птахів, частин тіла людини, меблів, комплектів шкільного приладдя), а також слів, які відображають специфіку ромської культури, що проживають в Україні; складає усні невеличкі висловлювання про ромські народні звичаї, обряди, про шанобливе ставлення до народних і сімейних традицій; складає невеличкі за обсягом усні висловлювання за темами програми.	«Ромський народ в Україні та Європі», «Ромські свята, народні традиції та звичаї», «Ромська народна творчість», «Ромські культура та мистецтво»; «Ромський мовленнєвий етикет», «Я та моя родина», «Моя рідна оселя», «Моє подвір'я», «Моя вулиця, мої сусіди», «Наша школа, наш клас», «Зовнішній вигляд», «Що ми їмо?», «Посуд та його призначення», «Одяг і взуття», «Календар», «Розпорядок дня», «Вільний час», «У транспорті», «В магазині», «У лікаря», «Техніка та зв'язок»; «У світі тварин», «У світі рослин», «Природні об'єкти (ліс, гори, озера, море, річки тощо)», «Пори року (зима, весна, літо, осінь)», «Календар природи: погода».
Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: сприймає прості медіапродукти (комікси, дитячі мультфільми, фільми тощо); бере участь в обговоренні змісту медіапродуктів; висловлює свої думки й почуття з приводу перегляду простих медіапродуктів.	Уявлення про медіа (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?); правдива і неправдива інформація). Візуальні медіа (фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси). Аудіовізуальні медіа (мультфільми, улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії добору мультфільмів для перегляду).
Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: визначає тему почутого тексту; виокремлює ключові слова тексту.	Текст Основні поняття про текст: тема, ідея (основна думка), ключові слова.
Учень/учениця: складає словосполучення та прості речення за зразком; узгоджує залежні слова словосполучень за родом, числом головного слова; виділяє прийменники у мовленнєвому потоці;	Синтаксис Практичне вживання в усному мовленні елементарних синтаксичних мовних одиниць. Формування уміння складати словосполучення та прості речення; застосовувати прийменники. Засвоєння в

правильно вживає прийменники; складає прості речення за наданою ознакою (прохання, запитання, звернення); доповнює речення словами за смыслом (з наданого переліку слів або самостійно); дотримується регламентованого порядку слів у реченні; розрізняє речення за метою висловлювання за допомогою інтонації.	практичному мовленні основних видів словосполучень. Практичне засвоєння порядку слів в простому реченні. Практичне засвоєння поняття про види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні, окличні) та їх використання в усному мовленні.
Учень/учениця: розпізнає в усному мовленні вивчені частини мови; правильно вживає рід та число іменників; утворює форми множини та однини (іменні частини мови); узгоджує іменники з прикметниками; правильно рахує до 20 ромською мовою; правильно вживає в усному мовленні дієслівні форми.	Морфологія Засвоєння на практичній основі початкових відомостей з морфології. Загальне уявлення про іменник та його морфологічні ознаки: рід, число. Вживання та порівняння з цими категоріями в українській мові (відсутність у романі середнього роду). Початкові знання про прикметник та його морфологічні ознаки (рід, число). Вживання в усному мовленні та порівняння з цими категоріями в українській мові («двородові» та «однородові» прикметники в романі). Загальне уявлення про артикль та його морфологічні ознаки: рід, число. Початкові знання про числівник. Вживання кількісних і порядкових числівників. Лічба до 20. Загальне уявлення про дієслово. Початкові поняття про допоміжне дієслово сом / сім. Практичне засвоєння поняття про особу та число дієслів, теперішній, майбутній та минулий часи. Початкові поняття про займенники. Практичне засвоєння та вживання в потоці усного мовлення особових, присвійних, вказівних, питальних займенників. Загальне уявлення про прислівник. Вживання в усному мовленні якісних прислівників.
Учень/учениця: правильно вимовляє звуки, звукосполучення та окремі слова; правильно ставить наголос; правильно інтонсує; вимовляє напам'ять 5–6 скоромовок.	Фонетика Загальні відомості про звуки, склади та наголос в романі. Вимова ненаголошених голосних [e], [ы], [o] та звуку [ə], придихових приголосних [к´], [ч´], [п´], [т´], африкатів [дж], [дз], звуків [x], [h], [g], гутурального [r]. Інтонаційні контури речень, різних за метою висловлювання.

Учень/учениця: знає значення слів (за виучуваними темами), співвідносить ромські слова з семантичними відповідниками в українській мові та перекладає; вживає слова і словосполучення за темами; правильно вживає елементарні мовленнєві етикетні форми.	Лексика Лексичне значення слова (предметність, збірність, дія, вказівка, якість тощо). Формування вмінь співвідносити слово з відповідним зображенням. Вживання елементарних форм мовленнєвого етикету. Практичне засвоєння тематичних груп слів.
2 клас	
Розвиток усного мовлення та навчання грамоти	
Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: слухає і розуміє мовлення вчителя (прохання, коментарі, запитання, завдання тощо); виконує вказівки вчителя; реагує на запитання, що потребують відповіді «так / ні» чи інших простих відповідей; розуміє та використовує у власному усному мовленні слова, речення за визначеними програмою темами; сприймає на слух зміст коротких текстів (до 6 речень); розуміє оголошення, діалоги, вірші, пісні, загадки та скороговки; розпізнає літературну та діалектну лексику (на фонетичному і семантичному рівнях);	Сприйняття усної інформації Дальший розвиток умінь та навичок аудіювання. Формування та розвиток умінь впізнавати та розуміти загальноживані слова у словосполученнях, простих реченнях. Сприйняття і розуміння змісту невеличких діалогів і монологічних висловлювань. Формування навичок та уміння виокремлювати нові слова у словосполученнях, простих реченнях. Розвиток навичок усвідомлення різниці між літературною мовою та рідним діалектом (говіркою) на фонетичному та лексичному рівнях.
Учень/учениця: робить короткі повідомлення; представляє себе, своїх друзів, батьків тощо; дякує, вибачається, просить дозволу, допомоги; висловлює згоду / незгоду, співчуття, радість; просить повторити (перепитує), роз'яснити або перекласти незрозуміле; складає розповідь за малюнком; ставить запитання різного типу; правильно будує короткі відповіді на репліки вчителя й однокласників; веде невеличкі діалоги.	Говоріння (монологічне та діалогічне мовлення) Усне монологічне мовлення Формування вмінь і навичок: коротко передавати (переказувати, викладати) зміст прослуханого або прочитаного; укладати зв'язні монологічні висловлювання (4–6 речень); виразно читати вірші напам'ять (до 8 рядків). Усне діалогічне мовлення Формування вмінь і навичок: вести діалог за темою на основі попередньо опрацьованого матеріалу (2–3 репліки); вести діалог-розпитування (2–3 репліки з боку кожного співрозмовника).

	Розвиток навичок та умінь дотримуватися мовного етикету.
Змістова лінія «Читаємо»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: знає букви та ромську абетку; знає звуко-буквені співвідношення в ромській та українській системах письма, відмінності між ними; читає вголос і мовчки (слова, словосполучення, речення, короткі тексти з дотриманням орфоепічних норм); аналізує невеличкий текст і відшукує речення для відповіді на запитання; переказує зміст прочитаного (за опорними словами, запитаннями, малюнками тощо та самостійно);	Читання Поняття про букву та абетку. Звуки й букви. Знайомство з ромською абеткою. Порівняння наявності, кількості, порядку розташування букв у ромській та українській абетках. Формування навичок орфоепічного читання вголос та мовчки слів, словосполучень, речень і коротких текстів. Розвиток навичок аналізу змісту тексту (за допомогою навідних запитань).
Учень/учениця: слухає і розуміє зміст ромських казок і казок інших народів світу ромською мовою, загадок, прислів'їв, скоромовок; розповідає напам'ять невеличкі за обсягом вірші, загадки, прислів'я та скоромовки; вживає у власному усному мовленні тематичні групи слів (назви доби, тижня, пір року, місяців, кольорів, овочів і фруктів, свійських і диких тварин, птахів, частин тіла людини, меблів, комплектів шкільного приладдя), а також слів, які відображають специфіку ромської культури, що проживають в Україні; складає усні невеличкі висловлювання про ромські народні звичаї, обряди, про шанобливе ставлення до народних і сімейних традицій; складає невеличкі за обсягом усні висловлювання за темами програми.	Аналіз та інтерпретація змісту тексту: «Я живу в Україні», «Ромський народ в Україні та Європі», «Ромські свята, народні традиції та звичаї», «Ромська народна творчість», «Ромські культура та мистецтво»; «Ромський мовленнєвий етикет», «Я та моя родина», «Моя рідна оселя», «Моє подвір'я», «Моя вулиця, мої сусіди», «Наша школа, наш клас», «Зовнішній вигляд», «Що ми їмо?», «Посуд та його призначення», «Одяг і взуття», «Календар», «Розпорядок дня», «Вільний час», «У транспорті», «В магазині», «У лікаря», «Техніка та зв'язок» (<i>побутові теми</i>); «У світі тварин», «У світі рослин», «Природні об'єкти (ліс, гори, озера, море, річки тощо)», «Пори року (зима, весна, літо, осінь)», «Календар природи: погода» (<i>природознавчі теми</i>).
Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: розрізняє друкований та рукописний варіанти букви; списує слова, словосполучення, речення з написаного та друкованого зразків; пише зі швидкістю 15–25 слів за хвилину;	Письмо Звуко-буквені співвідношення в ромській та українській системах письма. Друковані й рукописні букви. Написання букв кІ, пІ, тІ, чІ, ж, р.

пише на слух склади, слова; пише під диктовку словосполучення, речення; пише невеличкі за обсягом диктанти(зорово-слухові, по пам'яті); записує невеличкі діалоги; перевіряє написане поскладовим вимовлянням; уміє ставити основні розділові знаки (крапку, знак питання, знак оклику, тире в діалогах).	Розвиток навичок ритмічного написання слів, словосполучень, коротких речень. Основні розділові знаки. Поділ слова на склади. Правила перенесення слів.
Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: сприймає прості медіапродукти (комікси, дитячі мультфільми, фільми тощо); бере участь в обговоренні змісту медіапродуктів; висловлює свої думки й почуття з приводу перегляду простих медіапродуктів.	Уявлення про медіа (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?); правда і неправдива інформація). Візуальні медіа (фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси). Аудіовізуальні медіа (мультфільми, улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії добору мультфільмів для перегляду).
Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»	
Очікувані результати	Зміст навчання
Учень/учениця: складає словосполучення за зразком; визначає межі між реченнями у тексті; ділить речення на словосполучення; складає речення або текст за опорними словами, малюнками або іншою наочністю.	Текст Повторення поняття про тему, головну думку тексту. Розвиток умінь виділяти головну думку тексту та виокремлювати ключові слова у тексті. Поширення поняття про текст. Укладання тексту й речень за опорними словами. Межі речень у тексті. Словосполучення й речення. Укладання словосполучень за зразками.
Учень/учениця: знає правила та уміє ставити основні розділові знаки в різних типах речень; знає про види словосполучення та визначає їх; знає про ознаки тексту, його структуру за типами (розповідь, опис, розсуд). складає словосполучення і речення за наданими моделями і самостійно; моделює структуру речення;	Синтаксис Загальне поняття про словосполучення (іменні, дієслівні). Повторення та розширення поняття про речення. Повторення поняття про типи речень за метою висловлювання. Укладання речень за моделями. Поняття про пунктуацію. Основні розділові знаки, правила постановки в реченні.

правильно вживає на письмі вивчені знаки пунктуації (крапка, кома, знаки питання та оклику).	Розпізнавання словосполучень у реченні та речень в тексті (за метою висловлювання).
Учень/учениця: розрізняє форми однини та множини іменників, прикметників, дієслів, займенників; знаходить у тексті та правильно вживає дієслова у теперішньому та минулому часах; знаходить у тексті та вживає наказові форми дієслова; знаходить у тексті та вживає модальні дієслова; знаходить у тексті та правильно вживає допоміжне дієслово у позитивній, питальній та заперечній формах; правильно вживає форми особових займенників <i>амен</i> / <i>амени</i>, <i>туми</i> / <i>тумени</i>; уміє переводити присвійні займенники з позитивної форми до негативної та навпаки; рачує до 30; знаходить у тексті аналітичні та синтетичні іменні форми вираження часу, місця, напрямку, адресата, робить заміну аналітичної форми синтетичною та навпаки;	Морфологія . Повторення та розширення поняття про іменник. Рід і число іменників. Власні та називні (загальні) іменники. Поняття про прикметник (повторення та розширення знань): рід і число прикметників. Загальне поняття про дієслово. Відмінювання дієслів. Прості та складні наказові форми. Вживання модальних дієслів. Вживання допоміжного дієслова <i>сати</i> / <i>сати</i> у теперішньому та минулому часах. Розширення поняття про займенник. Особові займенники. Присвійні займенники. Заперечна форма присвійних займенників. Вживання числівників. Загальна характеристика (повторення та розширення поняття). Розширення поняття про основні прийменники. Аналітичні (прийменникові) та синтетичні (суфіксальні) способи вираження місця, часу, напрямку, адресата.
Учень/учениця: визначає корінь слова; поділяє слова на морфеми.	Словотвір Загальне поняття про будову слова. Корінь, закінчення, суфікс, префікс.
Учень/учениця: знає ромську абетку напам'ять; розподіляє слова за алфавітом; розрізняє на слух голосні та приголосні звуки; правильно вимовляє придихові та непридихові приголосні; виконує звуковий та звуко-буквений аналіз слів; моделює звуко-складову структуру слів та визначає наголошений склад в слові; правильно інтонує речення.	Фонетика Звуки та букви. Звуковий склад слова. Голосні та приголосні звуки (вимова та правопис). Склади. Практичне засвоєння поняття про придихові та непридихові приголосні та правильне їх вимовляння. Наголос (знак наголосу; смислорозрізнювальне значення наголосу). Наголошені та ненаголошені склади. Практичне засвоєння поняття про звукові зміни (редукція та чергування голосних; асиміляція приголосних). Інтонація.
Учень/учениця: правильно вживає слова і словосполучення за темами; знає види словників з романі за їх призначенням; користується орфографічним та морфемним словником;	Лексика Розширення лексичного запасу учнів за темами. Подальше практичне засвоєння тематичних груп слів. Поняття про словник. Види словників. Формування навичок користування

активно вживає загальні етикетні формули (усно та письмово).	орфографічним словником, морфемним словником. Розширення вживання формул мовленнєвого етикету (в усному мовленні та на письмі).

Додаток до програми

Термінологічний словник

Ромська кирилиця	Ромська латинка	Українською	Англійською	Російською
а-баше́	a-başé	голосні звуки	vowels	гласные звуки
абінімаскіпустік	abinimaskipustik	книга для читання, хрестоматія	readingbook	книга для чтения, хрестоматия
авертґемескічїб	avertǫmeski çib	іноземна мова	foreignlanguage	иностранныйязык
агорісард	agorisard	минулий час доконаного виду, перфект	PerfectTense	прошедшее время совершенного вида
аканісард	akanisard	теперішній час, презент	PresentTense	настоящеевремя
акІар	akIar	склад	syllable	слог
акІаренкеріпе	akIarenkeripe	складування, поділ слова на склади	syllabisation	деление слова на слоги
алавлók	alavlok	лексика	lexics	лексика
алавіпе	alavipe	словосполучення	wordcombination	словосочетание
алеКІарі / лекІілоккірілікано / латінікано	alekIari / lekIilokkirilikano, latinikano	кириличний, латинський алфавіти	Cyrilic, LatinABC	кириллический, латинскийалфавиты
анав	anav	іменник, ім'я	noun, name	имя, имясуществительное
анавенгокІувіпен	anavengokIuvipen	відмінювання іменників	declinationofnouns (changingthenounsformswithsuffixes)	склонениесуществительных
анавенгомужа-паґуґімос	anavengomuja-pağujimos	формозміна іменників	changingofthenounsforms	формообразование существительных
ангІав	angilav	прийменник	preposition	предлог
англатІар	anglatIar	префікс	prefix	приставка
барабаріпе	barabaripe	різниця	difference	разница, различие

Ромська кирилиця	Ромська латинка	Українською	Англійською	Російською
башкоторісардіпе	başkotorisardipe	класифікація звуків	classificationofsounds	классификациязвуков
башлók	başlok	фонетика	phonetics	фонетика
башó (= шун)	baş (=şun)	звук	sound	звук
бізор 'jákіrea-башé	bizor'jakirea-başe	ненаголошені голосні звуки	nonstressedvowels	безударныегласные
бутèтПарéнгіре (клетан'якірде) алава	butetIarengire (kIetanjakirde) alava	складені слова	wordswichhavemanystem scom poundwords	составные слова
вакерімаскожамавіпе	vakerimasko đamavipe	розвиток мовлення	speachdevelopment	развитие речи
вірамлók	viramlok	знаки пунктуації	signsofpunctuation	знаки препинания
вірамлокав	viramlokav	ставити знаки пунктуації	toputsignsofpunctuation	ставить знаки препинания
гаравде лава	garavdelava	загадки	riddles	загадки
мотIов – т'авав пала -	motIov – t'avavpala -	загадувати відгадувати	to ask a riddle to guess a riddle	загадывать отгадывать
год'яваре лава	godjvarelava	прислів'я, приказки	proverb(s)	пословицы, поговорки
гулававлемотIобенавакерібностар	gulavavlemotIobenvakeri bnastar	поділяти мовлення на речення (виокремлювати речення з мовлення)	todividethetextintosentences	делить текст на предложения
гулававле лава мотIобнастар	gulavavlelavamotIobnastar	поділяти речення на слова	todividethesentenceintowords	делить предложение на слова
дерс	ders	група, клас (структурні елементи класифікації)	group, partofclassification	группа, класс (структурные элементы классификации)
дукIіренгодулавіпе	dukIirengodulavipe	словосполучення, в якому обидва слова мають артикль	combinationof 2 wordsinwhicheveryhasanarticle	словосочетание, оба слова которого имеют артикли
зор	zor	наголос	stress	ударение
зор 'jákіrea-башé	zor'jakirea-başe	наголошені голосні звуки	stressedvowels	ударные звуки
жам, жамавіпе	đam, đamavipe	розвиток	development	разитие
жінч -те/-де	đinç -te/-de	впливна...	influence, impact (up)on	влияниена ...
жінчкірав -те/-де	đinçkirav -te/-de	впливатина...	to influence, to impact (up) on	влиятьна...
хат'яроалавеско	hatjar o alavesko	значення слова	notion of the word	значени слова
хат'ярограматикалолінгеско	hatjar o gramatikalolingesko	поняттяграматичного роду	notion of the grammatical gender	понятиеграмматического рода
хат'ярочачолінгеско	hatjar o çaçolingesko	поняттяприродного роду	notion of the natural gender	понятиеестественного рода

Ромська кирилиця	Ромська латинка	Українською	Англійською	Російською
hatjarosaresko	hatjar o saresko	загальнепоняття	general notion, concept	общеепонятие
hatjарокіціпнеско	hatjar o kicipnasko	поняттячисла	notion of the quantity, number (singular, dual, plural)	понятие числа
jekladomotlobe	jekladomotlobe	простеречення	simple sentence	простоепредложение
jekletfreskirealava	jekletfreskirealava	однокореневі (прості) слова, спільнокореневі слова	one-stem word, simple words	простыеслова, однокоренныеслова
жененгре	denengre	особовізайменники	personal pronouns	личныместоимения
женó	deno	особа	person	лицо
карінгó	karingo	напрямок	direction; trend, tendention	направление
кердолáв	kerdolav	дієприкметник	participle	причастие
кердопашолáв	kerdopasholav	творенийприслівник	derived adverb	составноенаречие
керімаскомотlobe	kerimaskomotlobe	спонукальнеречення	exclamative sentence	побудительноепредложение
керін	kerin	присудок, предикат	predicate	сказуемое
керіндóр	kerindor	дієприслівник	gerundium	деепричастие
керлáв	kerlav	дієслово	verb	глагол
керлавенгонакIувдовік Iуводар ујімос	kerlavengonakIuvdovikIu vdoparujimos	відмінюваннядієслівсамостійнетапówязане	'connected' and 'unconnected' changing of verbs	спряжение глаголов самостоятельное и связанное
керманескомуј	kermaneskomuj	формапідмета	form of the subject	формаподлежащего
кIалó	kIalo	час, граматичний час	time; tense	грамматическое время
кIіró	kIiro	артикль	article	артикль
кIосвалé ка-башé	kIosvaleka-base	фрикативніприголосні звуки	fricativeconsonants	фрикативные согласные звуки
кіціпе	kicipe	число	number	число
которісаравjekIтексто	kotorisaravjekIteksto	ділити текст на частини	to divide text into parts	делеть текста на части
лава те кIетанетIавледінебаше ндар	lava tekIetenetIav le dine bashendar	утворювати слова з данихзвуків	to make word using given sounds (letters)	составлять слова из заданных звуков
лекI	lekI	буква	letter, character	буква
лекIарі	lekIari	письменник	writer	писатель
лекIілók	lekIilok	абетка, алфавіт	ABC	алфавит
лекIіпе	lekIipe	письмо (система графічних знаків)	writing	письмо (система графическихзнаков)

Ромська кирилиця	Ромська латинка	Українською	Англійською	Російською
лінго	lingo	рід	gender	род
мајваріпé	majvaripe	повторення	recapitulating, revising	повторение
мајутнокIало	majutnokIalo	резервний час	reserve time	резервное время
моґIобе	motIobe	речення	sentence, phrase	предложение
моґIобепIенімаско	motIobepIenimasko	розповіднє речення	narrative sentence	повествовательное предложение
моґIобепIучімаско	motIobepIuçimasko	питальнє речення	interrogative sentence	вопросительное предложение
моґIобнєнгіремујавакє рібнаскіре	motIobnengiremujavakeri bnaskire	види речень за метою висловлювання	types of sentences according to the aim of communication	виды предложения по цели высказывания
моґIобнаскіреşералекотора	motIobnaskireşeralekotorora	головні члени речення (граматична основа)	main parts of the sentence	главные члены предложения (грамматическая основа)
муј алавескіро	mujalavesko	формаслова	form of a word	формаслова
нагорісард	nagorisard	минулий час недоконаного виду, імперфект	Imperfect	прошедшее время несовершенного вида
наşералокотор	naşeralokotor	другорядний член речення	compliment	второстепенный член предложения
палатIар	palatIar	суфікс	suffix	суффикс
парамічіпIаратескі	paramiçipIarateski	індійська казка	Indian folk-tale	индийская сказка
парамічісанак'якірі	paramiçisanak'jakiri	літературна казка	written (literary) fair-tale	литературная сказка
парамічіселескірі	paramiçiseleski	народна казка	folk-tale	народная сказка
паşелав	paşelav	прислівник	adverb	наречие
пIагірчіIіб	pIagirçIib	скороговка	tongue-twister	скороговорка
пIандімаскєкерIав	pIandimaskokerlav	допоміжнє дієслово, дієслово-зв'язка	auxiliary verb	вспомогательный глагол
пIандіно "інфінітиво"	pIandinoinfinitivo	зв'язаний "інфінітив"	connected infinitive	связанный инфинитив
пIіті	pIiti	малюнок	picture, drawing	рисунок
пIурдіне ка-баşe	pIurdineka-başe	придихові приголосні звуки	aspirated consonants	придыхательные согласные звуки
пIурімосвад Романо	pIurimosvad Romano	історія ромського народу	Romani history, history of the Romano nation	история ромского народа
пIурт	pIurt	закінчення	termination, decline	окончание
пIучімаскірєлава	pIuçimaskire lava	питальні слова	interrogative words	вопросительные слова
Романісанак'я	Romanisanak'ja	ромська література	Romano literature	ромская литература

Ромська кирилиця	Ромська латинка	Українською	Англійською	Російською
Романокіріліпé	Ṙomanokiripipe	ромське кириличне письмо	Romano writing with Cyrillic characters	ромское кирилическое письмо
Романолатініпé	Ṙomanolatinipe	ромське письмо латиницею	Romano writing with Latin characters	ромское письмо на латинской графике
савелавенгоаісардіпé / нааісардіпé	savelavengoaisardipe / naaisardipe	узгодження/неузгодженя прикметників	coordination / тшч-coordination of adjectives	согласование/несогласование имен прилагательных
саволáв	savolav	прикметник	adjective	имя прилагательное
саволавесколінгалемужа	savolaveskolingalemuja	родові форми прикметника	gender forms of adjective	род имен прилагательных
сáнак'жа	sanak'ja	література	literature	литература
саренгіроанав	sarengiroanav	загальний іменник	general noun	нарицательное имя существительное
сатІанібé	satІanibe	синтаксис	syntax	синтаксис
свапнэскіроанав	svapneskironav	особовий іменник	personal noun, onym	имя собственное
свапнэскомуј	svapneskomuj	присвійна форма	attributive form	притяжательная форма
семнісаріпé	semnisaripe	позначення	marking	обозначение
сердјов	serdjov	вчитинапам'ять	to memorize, to study by heart	учить наизусть
сыкавімаскре	sykavimaskre	вказівні займенники	demonstrative pronouns	указательные местоимения
сыклімаско	syklimasko	навчальний	of, for teaching, training	учебный
сыклјарі	sykljari	вчитель	teacher	учитель
сыклјаімаскешукаріпéна	sykljaimaske şukaripena	навчальні успіхи	successes in learning	успехи в учебе
сыклјакірібе	sykljakiribe	навчання	education, teaching, training	обучение
сыклјовні јекІанутні	sykljovnijekІanutni	загальноосвітня школа	high school	общеобразовательная школа
сытјарно	sytjarno	учень	student of a high school, pupil	ученик, учащийся
сытјаріпé	sytjaripe	освіта	education, training	образование
текстоскомотІоімос	tekstoskomotІoimos	переказ тексту	retelling a text	пересказ текста (изложение)
тІалó	tІalo	тема	topic	тема
тІаненгепашолава	tІanengepaşolava	прислівники місця	adverbs of place	наречие места
тІар	tІar	корінь	stem	корень
тІојінлексікани, сыкавімаскі	tІođinleksikani, sykavimaski	лексичне, вказівне значення	lexical, demonstrative meaning	лексическое, указательное значение

Ромська кирилиця	Ромська латинка	Українською	Англійською	Російською
чачошолов	çaçoraşolav	нетворений (простий) прислівник	nonderivated (natural) adverb	несоставное(простое) наречие
чачолекліта	çaçoleklita	орфограма	orthogram	орфограмма
члібакірокотор	çlibakirokotor	частинамови	part of speach	частиречи
члібні	çlibni	діалект	dialect	диалект
шерало	şeralo	головний	main	главный, основной
шересколекІ	şereskilekI	великабуква	capital character	большаябуква